

EVERY STUDENT MATTERS

VSAK DIJAK ŠTEJE!

VSAK DIJAK ŠTEJE!

KNJIŽICA O REZULTATIH PROJEKTA CROCOOS

2017

KOLOFON

Avtorji:

Expanzio Human Consulting Ltd., Huub FRIEDERICHS, Simona KNAVS, Prof. Dr Ana PEŠIKAN, Eszter SZEGEDI in strokovni sodelavci petih pilotnih šol

Prevedle in uredile:

Simona KNAVS, Barbara BAUMAN, Marina TRAMPUŠ in Metka ŠLANDER, Center RS za poklicno izobraževanje, v sodelovanju s partnerji projekta CroCooS

Konceptualna zasnova:

Márta ERDÉSZ, Bertalan Péter FARKAS, Jelena JOKSIMOVIĆ, Simona KNAVS, Ana PEŠIKAN

Lektura:

Danuša ŠKAPIN, Center RS za poklicno izobraževanje

Oblikovanje in priprava za tisk:

Szilvia SEBESTYÉN, Tempus Public Foundation

Budimpešta, Madžarska, april 2017

ISBN 978-615-5319-34-1

Založil:

Tempus Public Foundation

www.tka.hu

www.crocoos.tka.hu

Odgovorna oseba za založbo:

Péter TORDAI, direktor

Tempus Public Foundation

Izvedba tega projekta je financirana s strani Evropske komisije.

Vsebina publikacije (komunikacije) je izključno odgovornost avtorja in v nobenem primeru ne predstavlja stališč Evropske komisije.

KAZALO

PREDGOVOR	4
PROJEKTNI PARTNER PILOTNE ŠOLE	5
O KNJIŽICI ALI O VELIKEM DELU MALIH TIMOV	7
DRAGA BRALKA, DRAGI BRALEC!	8
PROJEKT CROCOOS V SLOVENIJI	13
DOBRA KOMUNIKACIJA JE KLJUČ DO USPEHA Srednja tehniška šola, Šolski center Kranj	15
POČUTITI SE KOT DOMA Kmetijska šola Grm in biotehniška gimnazija, Grm Novo mesto – center biotehnike in turizma	17
ZGODNJE OPUŠČANJE ŠOLANJA PRINAŠA V SODOBNO ŠOLO NOV IZZIV Srednja elektro šola in tehniška gimnazija, Šolski center Novo mesto	19
POMOČ DIJAKU V STISKI Elektro in računalniška šola Ptuj, Šolski center Ptuj	21
DOBRO POČUTJE V ŠOLI JE ZELO POMEMBNO Srednja šola Ravne, Šolski center Ravne na Koroškem	23
IZKUŠNJE PRIDOBLENE MED EKSPERIMENTOM IMENOVANIM CROCOOS	25
FOKUS NA CROCOOS! Preprečevanja zgodnjega opuščanja šolanja v središču razvoja šole	27
POMEMBNO NAM JE: PREPREČEVANJE OSIPA	29

PREDGOVOR

Knjižica pred vami je eden od rezultatov projekta *Medsektorske aktivnosti za preprečevanje zgodnjega opuščanja šolanja*, ki se v angleškem jeziku imenuje *Cross-sectoral cooperation focused solutions for preventing early school leaving*, krajše CroCooS.

V projektu smo sodelovali partnerji iz Madžarske, Danske, Srbije in Slovenije ter zunanji strokovni sodelavec iz Nizozemske. Projekt je bil eksperimentalne narave. Pristop za preprečevanje zgodnjega opuščanja šolanja na ravni šol smo preizkusili v treh pilotnih državah (na Madžarskem, v Srbiji in Sloveniji). Projekt je predstavljen na spletni strani: www.oktataskepzes.tka.hu/en/crocoos/overview

Knjižica na kratko predstavlja sodelovanje slovenskih šol ter zapise nekaterih ključnih akterjev projekta. Pripravljeni sta bili tudi podobni knjižici s strani madžarskega in srbskega partnerja ter četrta, ki vključuje nekoliko krajše predstavitev šol vseh treh držav v angleškem jeziku. Vse knjižice so dostopne tudi na spletni strani projekta.

Simona Knavs

Center RS za poklicno izobraževanje

PROJEKTI PARTNER

Center Republike Slovenije za poklicno izobraževanje

Kajuhova 32U, 1000 Ljubljana

www.cpi.si/

<http://www.cpi.si/mednarodno-sodelovanje/erasmus-/crocoos.aspx>

info@cpi.si

Nacionalni koordinatorici: Simona Knavs in Barbara Bauman

Mentorici šolam: Darja Štirn in Maja Klančič

PILOTNE ŠOLE

Srednja tehniška šola, Šolski center Kranj

Kidričeva cesta 55, 4000 Kranj

<http://www.sckr.si/tsc/sips/index.php>

info@sckr.si

Ravnateljica: Saša Kocijančič

Vodja šolskega tima: Iva Šober

Člani šolskega tima: Klavdija Stropnik, Uroš Sterle, Alenka Potočnik Zadrgal, Romana Debeljak

Kmetijska šola Grm in biotehniška gimnazija, Grm Novo mesto – center biotehnike in turizma

Sevno 13, 8000 Novo mesto

<http://www.ksgrm.net/>

s-sksgrm.nm@guest.arnes.si

Ravnateljica: Vida Hlebec

Vodja šolskega tima: Irena Avsenik

Člani šolskega tima: Vesna Starc, Anica Možina, Katja Bahorič, Tatjana Mavsar, Darja Francekovič

Srednja elektro šola in tehniška gimnazija, Šolski center Novo mesto

Šegova ulica 112, 8000 Novo mesto

<http://www.sc-nm.si/sestg/>

boris.plut@sc-nm.si

Ravnatelj: Boris Plut

Vodja šolskega tima: mag. Vesna Parkelj

Člani šolskega tima: Aleš Tomič, Renato Mahnič, Zlatka Kocjan, Vesna Čurk

Elektro in računalniška šola, Šolski center Ptuj

Volkmerjeva cesta 19, 2250 Ptuj

<http://elektro.scptuj.si/>

rajko.fajt@scptuj.si

Ravnatelj: Rajko Fajt

Vodja šolskega tima: Nina Kokol

Člani šolskega tima: Monika Čeh, Andreja Čelan, Ljudmila Čajič, David Drogenik, Bogdana Hacin, Nataša Granda Krepfl, Nataša Vidovič

Srednja šola Ravne, Šolski center Ravne na Koroškem

Na Gradu 4a, 2390 Ravne na Koroškem

<http://www.srednjasolaravne.si/>

ivanka.stopar@guest.arnes.si

Ravnateljica: mag. Ivanka Stopar

Vodja šolskega tima: mag. Mateja Verdinek Žigon

Člani šolskega tima: Jelka Onuk, Igor Kosmač, Marko Laznik

O KNJIŽICI ALI O VELIKEM DELU MALIH TIMOV

Tekom projekta CroCooS je bilo oblikovanih veliko izdelkov. Eden od njih je knjižica, ki je pred vami. Osnovni namen te knjižice je informiranje o rezultatih, ki so jih dosegle šole. Projekt je vključeval 15 šol, pet iz vsake države, Madžarske, Slovenije in Srbije. Dogajanje v šolah je bilo jedro tega projekta.

Vsaka šola je oblikovala delovno skupino. Delovne skupine niso le uporabile instrumentov in orodij, razvitih v projektu, ampak so jih tudi prilagodile svojim specifičnem razmeram na posamezni šoli in razvile nekatera nova orodja, ki so jih delile z drugimi šolami in sodelavci projekta. Vendar pa je bilo delo delovnih skupin precej obsežnejše. Vsaka delovna skupina je pripravila in zgradila temelje za vzpostavitev sistema za zgodnje odkrivanje, spremljanje in pomoč dijakom v stiski. To ni bila lahka naloga.

Večina šol se pred projektom praviloma ni posebej ukvarjala s preprečevanjem zgodnjega opuščanja šolanja. Posledično so vse delovne skupine imele ob začetku uvajanja sprememb v svojem okolju veliko dela, in sicer: povečati dojemljivost osebja na šoli za problematiko zgodnjega opuščanja šolanja; poskusiti aktivirati učitelje za sodelovanje pri spremljanju dijakov in delu z njimi; poleg zaposlenih na šoli je bilo treba vključiti tudi dijake in sodelavce iz partnerskih organizacij v lokalni skupnosti; razviti aktivnosti, skladne z značilnostmi šole in s socialno-kulturnim okoljem, v katerem deluje; izpostaviti vprašanje kakovosti poučevanja/učenja kot načina vplivanja na zgodnje opuščanje šolanja; razvijati boljše odnose med dijaki in učitelji; postopoma in potrpežljivo razvijati občutek pripadnosti dijakov razredu in šoli; razvijati zaupanja vreden odnos, podporno in varno šolsko klimo, ki dijakom, staršem in lokalni skupnosti sporoča, da vsak dijak šteje!

Knjižica predstavlja le delček aktivnosti šolskih delovnih skupin. Tako kot pri ledeni gori, lahko v knjižici vidimo le del celotne slike, moč in obseg projekta CroCooS pa sta precej večja. Veliko je bilo storjenega: razjasnili smo pomen zgodnjega opuščanja šolanja, tako za posameznika kot za družbo, vzpostavili smo sistem za spremljanje in preprečevanje zgodnjega opuščanja šolanja na šolah in delo šolskih delovnih skupin je sprožilo številne spremembe. S projektom smo želeli šolam nuditi podporo za ohranitev inovacije in za nadaljevanje razvoja. Zgodnje opuščanje šolanja je resen problem, ki vodi v socialno izključenost, in zato moramo delati na njegovem preprečevanju. John F. Kennedy je dejal: "Če ne mi, kdo? Če ne zdaj, kdaj?"

Ana Pešikan
Obrazovni forum Beograd

DRAGA BRALKA, DRAGI BRALEC!

Pričujoča publikacija vsebuje rezultate projekta z naslovom *Medsektorske aktivnosti za preprečevanje zgodnjega opuščanja šolanja* (ang. *Cross-sectoral cooperation focused solutions for preventing early school leaving - CroCooS*). Projekt je trajal od pomladi 2014 do pomladi 2017 in je bil sofinanciran s strani Evropske komisije. Šlo je za tri leta trajajoče tesno sodelovanje med tremi državami: Srbijo, Slovenijo in Madžarsko, s podporo nekaterih danskih in nizozemskih kolegov, naših "kritičnih prijateljev", kot smo jih poimenovali v času trajanja projekta.

Glavni cilj sodelovanja je bil razviti sistem zgodnjega opozarjanja na institucionalni ravni v 15 pilotnih šolah in preizkusiti njegovo uporabnost v naključno izbranih šolah, vse to z namenom, da bi obogatili skupno evropsko znanje na področju preprečevanja zgodnjega opuščanja šolanja.

Zakaj je zgodnje opuščanje šolanja (ang. *early school leaving, ESL*) ali zgodnje opuščanje izobraževanja in usposabljanja (ang. *early leaving from education and training, ELET*) tako resno politično vprašanje v EU?

Zgodnje opuščanje šolanja je socialni kazalnik, ki spremlja delež mladih, starih med 18 in 24 let, ki niso pridobili vsaj srednje poklicne izobrazbe na ravni ISCED 3 in niso vključeni v nadaljnje izobraževanje ali usposabljanje. Kaj ta kazalnik prikazuje, kaj se skriva za tem deležem? Dokazano je, da je nižja izobrazba praviloma povezana s stopnjo brezposelnosti, revščino, zdravstvenimi težavami in socialno izključenostjo ter ima velik vpliv ne le na posameznika, temveč na družbo kot celoto - manj davčnih prihodkov, več socialnih izdatkov, rast socialne neenakosti, neaktivno državljanstvo itd. Vendar pa je delež zgodnjega opuščanja šolanja le statistični podatek. Obstaja vrsta žalostnih življenjskih zgodb posameznikov, ki so šolanje predčasno zapustili, na dugi strani pa tudi zgodb o uspehu tistih, ki so našli pot nazaj. Iz teh zgodb se lahko vsi odgovorni za izboljšanje izobraževalnega sistema (odločevalci, vodje šol, učitelji, celo starši ali učenci, dijaki, študentje) veliko naučimo.

Zgodnje opuščanje šolanja predstavlja kompleksen izziv na različnih ravneh – individualni, nacionalni in evropski. Mladi, ki predčasno opustijo izobraževanje in usposabljanje, imajo v primerjavi s tistimi, ki izobraževanje končajo v predvidenem času, na splošno težjo pot od otroštva do odraslosti ali pa se soočajo z več težavami v življenju. Za to obstaja veliko razlogov: socialna in ekonomska prikrajšanost, družinske težave, učne ali vedenjske težave, zahtevnejša prehodna življenjska obdobja, izguba samozavesti; z vsem tem se sicer mladostniki pogosto srečujejo.

Ob tem je ključno opozoriti, da šolska klima in odnosi med učiteljem in dijakom vplivajo na pojav zgodnjega opuščanja šolanja. Bistveno je, da se zavedamo, da so sistemi izobraževanja in usposabljanja umeščeni v širši družbeno-politični kontekst. Pozitivne spremembe glede kakovosti izobraževalnih sistemov ter izboljšanja usposobljenosti učiteljev so pomembni dejavniki, vendar pa moramo poudariti tudi stopnjo solidarnosti in predanosti s strani politikov. Opozoriti moramo, da je krepitev socialne pravičnosti enako oz. še bolj pomemben, odločilni dejavnik v boju proti zgodnjemu opuščanju šolanja.

Osebnostno menim, da so evropski politiki z oblikovanjem skupnega evropskega cilja znižati delež zgodnjega opuščanja šolanja na 10 % do leta 2020 pozvali vse države članice, da se (še) bolj osredotočijo na svoje družbene podsisteme in težave ter opredelijo najbolj učinkovite ukrepe za izboljšanje svojih izobraževalnih sistemov, socialne politike, mladinskega dela in zdravstvene politike, pa tudi medsektorskega sodelovanja.

V postmoderni dobi tradicionalne skupnosti razpadajo, spreminjajo se celo tradicionalne družine. Posledično veliko število mladih odrasča v manj podpornem okolju. Zato bi morali biti posamezniki, ki so večinoma zadovoljni s svojim življenjem in počutjem ter se lahko svobodno odločajo, akterji zdrave družbe. Neizpodbitno dejstvo je, da si delimo družbeno odgovornost podpreti vsakega mladostnika, še posebej tiste, ki imajo začasne ali trajne težave pri gradnji svoje kariere. V nasprotnem primeru obstaja velika nevarnost, da vstopijo v spiralo neuspeha in zaradi niza slabih odločitev pristanejo na robu družbe. Njihovo zmanjšano sodelovanje v družbenem, kulturnem

in političnem življenju ne vodi le k povečanju revščine, ampak tudi k resnemu demokratičnemu primanjkljaju. Tako je odgovornost vseh držav zgraditi ustrezen sistem izobraževanja, ustrezne institucije in podporne storitve okoli njih.

Kakor ne obstaja en sam razlog za zgodnje opuščanje šolanja, tako ne obstaja niti preprosta rešitev. Eno od priporočil Evropske komisije za države članice, osnovano na rezultatih spremljanja učinkovitih sistemov skrbi za mlade v nekaterih državah, je vzpostavitev sistema zgodnjega opozarjanja, ki omogoča pravočasno identifikacijo dijakov v stiski ter vključuje intervencijske elemente, ki temeljijo na individualnih potrebah posameznikov. Vendar pa ni natančne definicije ali vsaj standardiziranega opisa sistema zgodnjega opozarjanja, podobno kot so izobraževalni sistemi po Evropi precej različni. Vsi že obstoječi sistemi zgodnjega opozarjanja so močno vpeti v državni ali lokalni okvir. A večina najuspešnejših držav z razvitimi celovitimi sistemi zgodnjega opozarjanja (npr. v Skandinaviji, na Nizozemskem in v nekaterih anglo-saksonskih državah) ima tudi nekaj drugih podobnosti, kot npr. inkluzivno izobraževanje, sodelovalno kulturo učiteljev in dolgo tradicijo medsektorskega sodelovanja.

Partnerstvo projekta CroCooS se je moralo soočiti z dvojnimi izzivom. Prvič, v tej evropski regiji zgoraj navedenih značilnosti v izobraževalnem sistemu skorajda ni. To je pomenilo, da je bil potreben nov pristop, tako pri t. i. strokovnih oz. razvojnih skupinah kot pri učiteljih. Drugič, partnerstvo je moralo v prvi fazi projekta doseči skupen dogovor, kako razumemo sistem zgodnjega opozarjanja znotraj našega eksperimentalnega projekta. Težko je bilo doseči uravnoteženo odločitev med zelenim institucionalnim razvojem in omejenimi možnostmi projekta, pri tem pa upoštevati tudi stroga pričakovanja evalvacije. Največja dilema konceptualne razprave je bila razsežnost ključnih elementov oblikovanih sistemov zgodnjega opozarjanja v odnosu do neodvisnega in avtonomnega razvoja šol. Nazadnje je bila odgovornost za rešitev tega izziva dana v roke mentorjev, ki so mesečno podpirali šole pri vpeljavi oblikovanega sistema zgodnjega opozarjanja s pomočjo v projektu razvitih smernic in orodij in ki jih vsekakor moramo imenovati "junaki CroCooS-a".

Tako je bilo v treh državah v letu in pol vzpostavljenih 15 pilotnih sistemov, ki so si podobni glede na zastavljene cilje, vsak od njih pa je edinstven glede načina vzpostavitve. Kot kažejo evalvacijska poročila, so si podobi tudi rezultati, a vsi pilotni procesi so se odvijali pod vplivom lokalnih potreb, značilnosti šol, organizacijske kulture in nacionalnega izobraževalnega sistema.

Pričujoča knjižica želi pokazati nekaj malega o poglobljenem delu šol, spoznanja učiteljev ter mozaik posameznih elementov razvojnega procesa. Večina zgodb in opisanih spoznanj poudarja, da so projektne dejavnosti izboljšale občutljivost učiteljev za problem zgodnjega opuščanja šolanja, okrepile njihove spretnosti pri vzpostavljanju potrebnega medsebojnega zaupanja z dijaki, kar je mogoče razumeti kot prvi korak k izboljšani šolski klimi, ki bi lahko privedel do inkluzivne kulture v prihodnosti. Partnerstvo verjame, da so - poleg vseh znanstvenih rezultatov, ki so nastali v projektu CroCooS - osebne zgodbe o uspehu, modre besede in hvaležni nasmehi med udeleženci najpomembnejši rezultati projekta.

Brošura v slovenskem jeziku vsebuje zapise posameznih šol in koordinatorice pilota ter prevode zaključnih besed z vidika evalvatorjev, kritičnega prijatelja ter univerzitetne profesorice. Podpiramo že zapisano mnenje, da je izobraževanje umetnost, ukoreninjena v praktično izkušnjo, ter da šolske izkušnje lahko enakovredno bogatijo akademsko znanje. Menimo, da je pomembno poudariti, da se moramo različni akterji potruditi pri sodelovalnem strokovnem delu, da bi prešli meje med teorijo in prakso ter se osredotočiti na uporabo raziskovalnih rezultatov.

Knjižica govori o tem, "kaj" se je zgodilo v praksi na ravni šole. Končno poročilo o projektu CroCooS pa omogoča natančnejši vpogled v "zakaj" in preusmerja pozornost od vprašanj implementacije k institucionalizaciji novih metod. V zapletenih, večplastnih izobraževalnih sistemih z velikim številom akterjev - kar v teoriji pomeni, da

so rezultati sistemskih ukrepov ali institucionalnih inovacij nepredvidljivi -, je pomembnost tovrstnih sistemskih preizkusov in posledično novih spoznanj na ravni sistema nujna.

Draga bralka, dragi bralec, če kakor koli delujete na področju izobraževanja (če ste npr. učitelj, kateri koli drugi član šolskega osebja, raziskovalec, starš ali dijak), vam knjižico toplo priporočam, pa če si ne želite sprememb ali pa ste jim naklonjeni, ali ste imeli dobre ali slabe izkušnje z zgodnjim opuščanjem šolanja in ne glede na vaše poznavanje teme. Po prebiranju zgodb pa vam predlagam, da se vprašate: "Kakšna je moja odgovornost za zmanjševanje zgodnjega opuščanja šolanja?"

Eszter SZEGEDI,
vodja projekta

Pilotne šole v Slovenija

Kranj

- Srednja tehniška šola, Šolski center Kranj

Ravne

- Srednja šola Ravne, Šolski center Ravne na Koroškem

Ptuj

- Elektro in računalniška šola, Šolski center Ptuj

Novo Mesto

- Kmetijska šola Grm in biotehniška gimnazija, Grm Novo mesto – center biotehnike in turizma
- Srednja elektro šola in tehniška gimnazija, Šolski center Novo mesto

PROJEKT CROCOOS V SLOVENIJI

V slovenski leto in pol trajajoči pilotni izvedbi projekta CroCooS je sodelovalo pet poklicnih in strokovnih šol. Štiri šole izobražujejo predvsem za poklice s področja računalništva, elektrotehnike, tudi strojništva in mehatronike, ena šola pa za poklice s področja kmetijstva in biotehnologije. Vsaka šola je oblikovala delovno skupino s štirimi do osmimi člani, ki so bili predvsem učiteljice in učitelji razredniki, pa tudi svetovalne delavke, knjižničarke, pomočnica ravnatelja, vodja projektov, vodje programskih učiteljskih zborov, vodja medpodjetniškega centra in podobno. Različno intenzivno so se v razvojno delo na ravni šol vključevali tudi ravnateljice in ravnatelji.

V vlogi mentoric šolam sta sodelovali Maja Klančič, psihologinja, in Darja Štirn, pedagoginja, obe z večletnimi izkušnjami na področju vzgoje in izobraževanja. Pilotno izvedbo sva na Centru RS za poklicno izobraževanje koordinirali Simona Knavs in Barbara Bauman.

Tako kot v Srbiji in na Madžarskem smo tudi v Sloveniji za šole organizirali dve uvodni usposabljanji in tri nacionalna srečanja, šole so mentorice obiskovale v okviru mesečnih delovnih srečanj. Šolski razvoj smo podprli tudi s finančnimi sredstvi, ki so bila namenjena izključno opremitvi šol, usposabljanju in drugim manjšim stroškom. Člani šolskih delovnih skupin so sodelovali brez dodatnega plačila za delo in ob svojih rednih nalogah.

Posebnost slovenske izvedbe je bila v obsegu usposabljanj in mentorskih srečanj. Usposabljanje smo organizirali skupaj za vse šole in mentorska srečanja na šolah so bila nekoliko redkejša kot v drugih sodelujočih državah. Zastavljena pilotna izvedba je namreč načrtovala obsežnejšo časovno obremenitev, kot bi bilo za naše šole mogoče. Predvsem je bilo težko organizirati dodatne aktivnosti šol v septembru, decembru, januarju, maju in juniju. Šolski koledar je namreč v teh obdobjih izjemno napolnjen.

Zato smo se poslužili tudi drugih načinov. Mentorici sta s šolami intenzivneje komunicirali preko elektronske pošte in po telefonu, organizirali sta skupno srečanje na temo uporabe orodij, nastalih v projektu, pripravljali dodatna delovna gradiva in se še posebej potrudili pri pripravi nacionalnih srečanj. Velik doprinos k uspehu pilota v Sloveniji je imela tudi vključitev vseh članov delovnih skupin v 24-urno usposabljanje programa Zavoda RS za šolstvo »Kolegialno podpiranje s pomočjo veččin coachinga«, ki so ga sodelavke Zavoda prijazno organizirale posebej za nas.

Projekt je bil eksperimentalne narave, na tej ravni nas je zanimalo, ali je preizkušen pristop vzpostavitve sistema zgodnjega opozarjanja za preprečevanje zgodnjega opuščanja šolanja učinkovit vsaj do te mere, da se kažejo pozitivni premiki, ki mogoče ne rezultirajo v večji uspešnosti šol na kratek rok, a imajo potencial učinkovitosti na daljši rok. Na ravni pilota pa smo seveda želeli doseči tudi neposreden in takojšen pozitiven učinek.

Zgodnje opuščanje šolanja je pojav, katerega razlogov ne moremo iskati samo v šolah in njihovih načinih dela. Pogojen je z veliko močnejšimi družbenimi vplivi, na katere šole ne morejo ali pa izjemno težko vplivajo. Vendarle je to pojav, ki se pojavi ravno v šoli, in šola je tista, ki lahko naredi marsikaj, da ga vsaj omili.

Ob koncu pilota ugotavljamo, da so vsem šolam skupni predvsem naslednji trije pozitivni učinki. Vse šole poročajo, da so z oblikovanjem sistema zgodnjega preprečevanja na novo sistematizirale in v novo luč postavile mnoge aktivnosti, ki jih izvajajo že vrsto let. S tem ko so bile izzvane, da se vprašajo, kako preprečujejo zgodnje opuščanje šolanja, so v marsikateri svoji redni dejavnosti ponovno ali na novo prepoznale koristen pristop. Seveda so marsikatero aktivnost tudi na novo zasnovale in zanjo pripravile potrebne pripomočke. Vse šole so se intenzivno posvetile vprašanjem, kateri znaki stiske se pojavljajo in jih lahko spremljamo, kako bi jih lahko najučinkoviteje spremljali in seveda predvsem kaj lahko z danimi možnostmi naredijo, da na ravni posamezne dijakinje ali dijaka preprečijo prekinitvev šolanja.

Mogoče še najpomembnejši učinek, ki ga zaznavamo na vseh sodelujočih šolah, pa je povečana občutljivost za stiske dijakov. Povedano z besedami učitelja: *»Ker nisem razmišljal o tem problemu, se ga tudi nisem zares zavedal. Sedaj je precej drugače. Ti dijaki rabijo priložnost in pomoč. Spoznal sem kar nekaj orodji oz. prijemov, s katerimi lahko pomagamo oz. usmerjamo. Pojav je tu, zato je pomembno, da smo učitelji usposobljeni ter pripravljeni na delo s temi dijaki. Sedaj imamo sistem, s katerim lahko takoj pomagamo.«*

Simona Knavs, nacionalna koordinatorica
Center RS za poklicno izobraževanje

DOBRA KOMUNIKACIJA JE KLJUČ DO USPEHA

Srednja tehniška šola, Šolski center Kranj

Na naši šoli smo si zastavili tri ključne cilje: izboljšati procesa identifikacije dijakov v stiski in nudenja pomoči, izboljšati počutje dijakov na šoli ter se usposobiti za boljšo komunikacijo. Aktivnosti smo načrtovali in usklajevali člani šolskega tima CroCooS, pri izvedbi pa so sodelovali tudi drugi strokovni delavci šole. V urnike članov tima smo umestili redne tedenske sestanke, ki so trajali eno šolsko uro. Organizirali smo tri delovne vikende šolskega tima in ravnateljice. To je bila zelo uspešna oblika poglobljenega dela, ki nas je povezala in zblížala, kar je še dodatno okrepilo našo produktivnost.

Zasnovali smo postopek identifikacije in podpore dijakom v stiski, kar smo delovno poimenovali »**Protokol**«. Pri identifikaciji naj bi sodelovali vsi učitelji, opirajoč se na znake stiske, ki so zapisani tudi v Smernicah projekta CroCooS.

Obstoječi sistem evidentiranja smo razširili, da bi zajeli čim več znakov in vzrokov za predčasno opuščanje šolanja. Oblikovali smo **elektronsko evalvacijsko tabelo**, do katere lahko vodstvo, svetovalna služba in razredniki dostopajo z uporabniškim imenom in geslom. V tabelo beležimo znake stiske, kot jih vidi učitelj, ki je dijaka evidentiral; možne vzroke, ki jih zaznamo v pogovoru z dijakom; aktivnosti, ki so bile na podlagi ugotovljenega izvedene, ter kdo jih je izvedel; učinek teh aktivnosti ter datum morebitnega izpisa.

Podpore dijakom smo obogatili z dvema orodjema, ki smo ju poimenovali »**Organizacija dela**« in »**Načrt za uspešnega dijaka**«. Prvo dijaku pomaga pri načrtovanju učenja in usklajevanju učenja z drugimi obveznostmi ter prostim časom, drugo pa omogoča refleksijo nekonstruktivnega vedenja in časovno definiran načrt sprememb. »Protokol« smo predstavili šolskim aktivom in učitelje povabili k uporabi.

Ponosni smo na ureditev prostora, ki smo ga poimenovali »**Soba za druženje**«. Sobo so dijaki skupaj z mentorji prepleskali in uredili elektro inštalacije. Ena od sten je prepleskana s pralno barvo, tako da dijaki lahko pišejo po njej s kredami. Opremili smo jo z ročnim nogometom, električnim pikadom ter mizo in stoli. Dijaki se tu lahko še bolj povežejo in neformalno družijo s profesorji, ki jih vedno spremljajo, kar pripomore k boljšemu sodelovanju in iskanju skupnih rešitev v problemskih situacijah.

Dijaki in profesorji so »Sobo za druženje« dobro sprejeli. Tja se odpravijo najpogosteje med razredno uro ali nadomeščanjem, če siceršnje obveznosti to omogočajo.

Dijaki med otvoritvijo »Sobe za druženje«.

Veliko smo vložili v **izobraževanje o komunikaciji**. Tri kolegice so se usposobile za vodenje procesa mediacije na šoli. Svoja znanja so predstavile članom šolskega tima CroCooS ter sodelavcem treh enot Šolskega centra Kranj, njihova mentorica pa je celotni učiteljski zbor navdušila z 8-urnim predavanjem o odlični komunikaciji v šolski situaciji. Mediatorke so v tem in preteklem šolskem letu že izpeljale nekaj mediacij. Člani šolskega tima smo se udeležili tudi usposabljanja s področja coachinga, ki nam zelo koristi pri vsakodnevni komunikaciji, pa tudi pri individualnem delu z dijaki.

Včasih se je dobro odmakniti iz šolskih prostorov. Članice tima vadijo veščine mediacije.

POČUTITI SE KOT DOMA

Kmetijska šola Grm in biotehniška gimnazija, Grm Novo mesto – center biotehnike in turizma

Nemogoče je opisati vse, kar se je dogajalo v letu in pol sodelovanja v projektu. Zato vam predstavljamo **en proces, eno zgodbo**.

Dijaki naše šole so že dlje časa izražali potrebo po prostoru, kjer bi se lahko družili med prostimi urami in odmori. **Na dijaški skupnosti so predlagali, da bi sodelovali pri načrtovanju in ureditvi kotička**, ki bi omogočal tako druženje kot šolsko delo, prostor pa naj bi koristili tudi za medsebojno pomoč, načrtovanje skupnih delovnih nalog in pripravo vsebin v sklopu obšolskih dejavnosti (proslava, bralna značka, gledališka igra ...).

Šola ima zapolnjene vse prostore, ki so večinoma klasične učilnice. Če jih želimo uporabiti za druge namene, je potrebno usklajevanje z izvajalci za pripravo glede na aktivnost (prinašanje, odnašanje miz in stolov, njihovo prerazporejanje, iskanje prostorov, ki so ustrezali predvideni aktivnosti).

Dobro počutje zaposlenih in dijakov na šoli je zelo pomembno za dobro delo. Še bolj je to pomembno za dijake v stiski. Zato smo v načrt dela v projektu CroCooS vključile ureditev prostora za timska srečanja strokovnih delavcev, intervizijo, izvajanje bralne značke, preživljanje prostega časa dijakov in opravljanje razgovorov. Želele smo opremiti dva prostora, enega za potrebe dijakov in drugega za ostale aktivnosti.

Prostor za delo in zabavo.

A hitro smo ugotovili, da je trenutno edini prostor, ki ga lahko preuredimo, le knjižnica. V tem prostoru se dijaki dnevno najpogosteje in najraje zadržujejo. **Predlog smo predstavile na dijaški skupnosti in dijake povabile k sodelovanju pri načrtovanju in izvedbi**. Predlagali so drugačno barvo sten, okrogle mize, bolj udobne stole, vreče za sedenje, regale za pregraditev, mizo za novosti, družabne igre ipd. Hkrati smo prostor želeli urediti na način, da omogoča delo in druženje tudi za zaposlene, starše in zunanje sodelavce. **Dijaki so se aktivno vključili v prenavo**. Narisali so načrt, izbrali barve in sami prepleskali prostor. Pridobili smo nove mize, regale, stole, vreče za sedenje, tabureje in družabne igre. Zbrali smo igre, ki zahtevajo večje število soigralcev, njihovo koncentracijo in vztrajnost.

Ugotavljamo, da se je obisk knjižnice s strani dijakov močno povečal ne glede na izobraževalni program. Opažamo, da knjižnico vse pogosteje obiskujejo tudi dijaki z najrazličnejšimi stiskami. Vse pogosteje poleg druženja in igranja iger, dijaki tu čas namenjajo medsebojni pomoči, prebiranju literature in ustvarjanju. Dijake smo povprašale o zadovoljstvu s prenovo knjižnice. Povedali so, da se počutijo »kot doma«.

Prostor za delo in zabavo.

O spremembah so povedali tudi doma, kar je bilo zaznati iz razgovorov s starši na roditeljskih sestankih in govorilnih urah. Strokovni delavci so prostor opisali kot prijeten kotiček, kamor se lahko umaknejo in pri raziskovanju doživijo delček sebe drugače kot v klasični učilnici. Vse pogosteje se zato v tem prostoru sklicujejo sestanki različnih aktivov, učiteljskih zborov, pogovorne ure in srečanja z zunanjimi sodelavci.

Kot smo v našem timu že ob začetku projekta razmišljale, dobro počutje na šoli pomeni boljše medsebojne odnose in s tem tudi boljši učni uspeh. S prenovo knjižnice smo vsekakor dosegle boljše počutje, predvsem v smislu medsebojnih odnosov. Veseli nas, ker se v knjižnici v zadnjem obdobju vse pogosteje zadržujejo tudi dijaki programov srednjega poklicnega in nižjega poklicnega izobraževanja, ki so najbolj ranljiva skupina. Ne dvomimo, da bodo kmalu sledili tudi klasični šolski uspehi, saj opisano še zdaleč ni bila naša edina aktivnost.

ZGODNJE OPUŠČANJE ŠOLANJA PRINAŠA V SODOBNO ŠOLO NOV IZZIV

Srednja elektro šola in tehniška gimnazija, Šolski center Novo mesto

Problematika zgodnjega opuščanja šolanja pridobiva čedalje večjo pozornost. A rešitve niso enoznačne: »... kot ni enega samega razloga za šolski osip, tudi ni hitrih rešitev. Ukrepi za omejitev šolskega osipa morajo zato zajeti več dejavnikov, povezati šolsko in socialno politiko ter mladinsko delo in upoštevati nekatere vidike, povezane z zdravjem, denimo uživanje mamil ter duševne in čustvene težave.«. (Spletna stran Evropske komisije, Šolski osip)

Analiza uspeha na naši šoli je ob koncu šolskega leta 2013/14 pokazala, da delež dijakov, ki so opustili šolanje, znaša 3,3 %. V šolskem letu 2014/15 je bil ta delež 2,6 %. Ta dejstva, zaveza k viziji in poslanstvu šole so nas spodbudila, da smo se poglobili v naše utečene načine dela in leta 2015 pristopili k projektu CroCooS. Prepoznali smo ga kot priložnost za medsebojno učenje in spoznavanje izkušenj drugih šol.

Oblikovali smo projektni tim, v katerega smo se vključili trije učitelji, šolska svetovalna delavka in učiteljica, ki opravlja tudi naloge pomočnice ravnatelja. Cilj je bil nadgraditi naš šolski sistem za preprečevanje osipa. Ko gledamo nazaj, ugotavljamo, da smo si sprva želeli modelov in rešitev, ki dajejo hitre rezultate in bi jih enostavno prenesli. Izkazalo se je, da vse ni bilo primerno za nas in potrebne so bile prilagoditve. Domišljeno gradivo (smernice, zbirke orodij in zbirke virov) uvajali in preizkušali po korakih v smeri zastavljenega cilja.

Dijak Sebastjan Maraš s spremljevalko.

Izhajali smo iz lastnega razumevanja, znanja in preteklih dobrih izkušenj. Na mentorskih in nacionalnih srečanjih smo imeli priložnosti vse to izraziti, preveriti, dopolniti. V veliko pomoč nam je bilo sodelovanje s CPI, predvsem z izobraževanjem in svetovanjem.

Ustvarili smo učinkovit mehanizem za preprečevanje in zmanjševanje zgodnjega opuščanja šolanja na šoli, ki v procesu pomoči dijakom usmerja in povezuje vse pomembne akterje (dijaka, razrednika, starše, svetovalno delavko, vodstvo šole idr.). **Usmerjeni sistemski pristopi pomoči omogočajo** bolj angažirano sodelovanje, pravočasno prepoznavo dijakov v stiski, sprotno in skupno načrtovanje. Omogočajo pridobiti informacije, ki koristijo pri razumevanju dijakov in delu z njimi; navodila, kako ravnati v določenih okoliščinah; hitrejši pretok informacij, sprotno obveščanje in seznanjanje ter sprotni pregled izpolnitve dogovorov.

Prostor za delo in zabavo.

Sistem je postal sestavni del letnega delovnega načrta šole 2016/17. Za njegovo uresničevanje so odgovorni vsi delavci šole, vodstvo pa zagotovi kadrovske in finančne pogoje, predvsem pa omogoča stalno nadaljnje usposabljanje strokovnih delavcev. Ob zaključku šolskega leta bo treba pogledati, kaj je bilo narejeno, kaj je bilo smiselno in učinkovito. Po potrebi bomo sistem dopolnjevali in nadgrajevali.

Dijaki v stiski nujno potrebujejo sogovornika in prostor kot cono zaupanja. Ne gre za učilnico ali pisarno, ampak za prijeten prostor, ki zagotavlja občutek varnosti in ponuja spodbudne izzive. Pridobili in opremili smo prostor za delo z dijaki v stiski. **Prostor je vedno dostopen in omogoča nemoteno delo.**

Zastavljen cilj je zaživel kot formalizirana oblika delovanja. Je podpora in pomoč v vsakdanji šolski praksi. Zdaj lahko trdimo, da je naš model sistema za preprečevanje osipa primeren, uporaben in učinkovit za šolsko prakso.

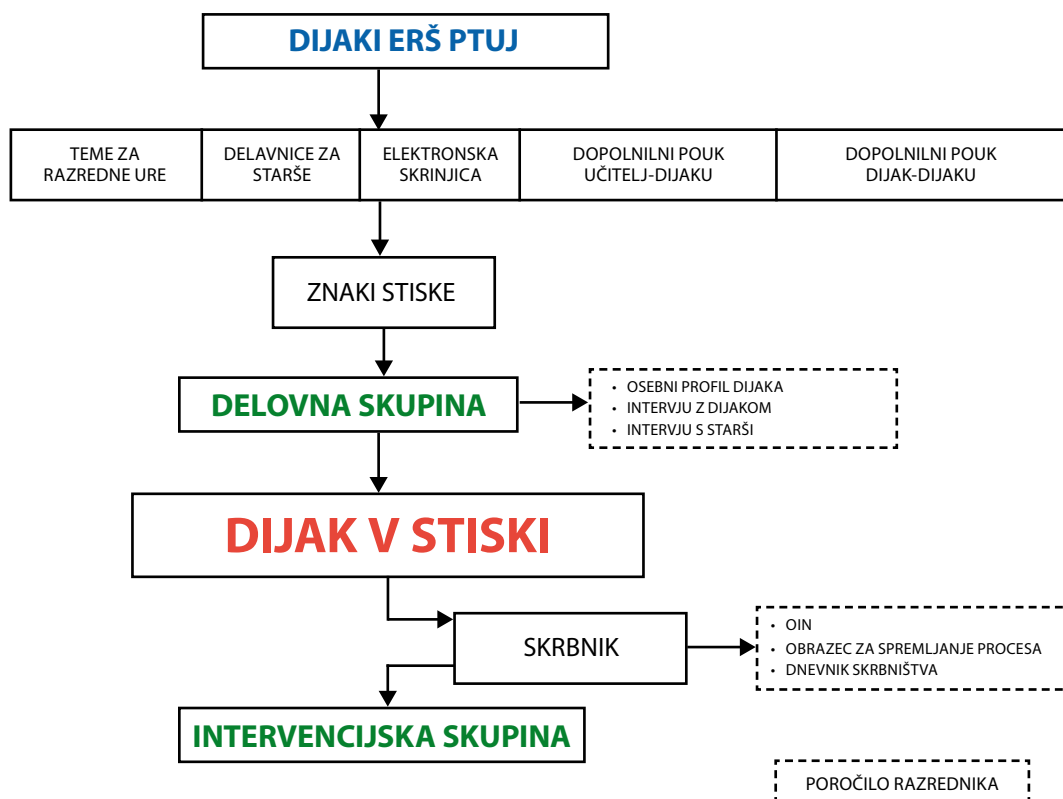
Model sistema in izkušnje lahko delimo, ne da pa se jih enostavno kopirata v drugo okolje.

POMOČ DIJAKU V STISKI

Elektro in računalniška šola Ptuj, Šolski center Ptuj

V času trajanja projekta CroCooS smo na šoli pripravili razvojni in izvedbeni načrt. Z njim smo naše siceršnje delo na področju preprečevanja zgodnjega opuščanja šolanja nadgradili z novimi konkretnimi aktivnostmi. Odločili smo se, da tu predstavimo po našem mnenju **najpomembnejšo aktivnost**, ki smo jo poimenovali »**Dijak v stiski**«.

Učitelji se trudimo, da prepoznamo dijake z visoko stopnjo tveganja za zgodnje opuščanje šolanja oziroma dijake v stiski. Zato spremljamo znake stiske s pomočjo »Seznama znakov stiske«, ki so povezani z izobraževanjem, kot so izostajanje od pouka, negativne ocene, ponavljanje letnika, prepisi med izobraževalnimi programi, in znake, ki so povezani z vedenjem, kot so dolgočasenje pri pouku, nizka motivacija, vedenjske spremembe, agresivnost ipd.

Shema pomoči dijaku v stiski.

Ko razredniki ali učitelji pri dijaku prepoznamo **vsaj tri znake stiske**, začnemo ukrepati. Informacije o dijaku v stiski predstavimo šolski skupini za preprečevanje zgodnjega opuščanja šolanja. Z dijaki v stiski delamo na individualni ravni in najprej skušamo vzpostaviti zaupen odnos. Eden od članov skupine z dijakom opravi razgovor in ob tem uporabi dve orodji: »**Intervju z dijakom**« in »**Osební profil dijaka**«. Tako skušamo pridobiti celostno informacijo o dijakovem stanju, na osnovi česar definiramo težavo in načrtujemo nadaljnje delo.

Dijaku v stiski ponudimo, da si izbere izmed sodelujočih učiteljev t. i. skrbnika ali pa mu ga na podlagi zbranih informacij določimo. Pripravimo osebno mapo, kjer **skrbnik** shranjuje poleg že omenjenih orodji tudi »**Osební izobraževalni načrt**« in »**Dnevnik skrbništva**« ter po potrebi druge zapise, kot na primer »Intervju s starši«. Dijak v stiski in skrbnik se dogovorita za srečanja v »Modri sobi«, ki smo jo uredili za ta namen. Tu skrbnik tudi hrani osebno mapo dijaka.

Celovito pomoč dijakom v stiski na naši šoli dopolnjujemo z drugimi aktivnostmi. Tiste, ki so najtesneje povezane s tem procesom, prikazuje shema na prejšnji strani. **Z elektronsko skrinjico (aplikacijo)** dijaki lahko anonimno sporočijo svoje kritike, predloge ali pohvale glede dela in življenja v šoli. Ponovno smo uvedli delavnice za starše, ki so bile zelo uspešne. Klasičen dopolnilni pouk pa smo obogatili z medvrstniško pomočjo.

Dijaki se v Modri sobi usposablajo za pomoč sošolcem.

Med šolskim letom 2015/16 smo pri osmih dijakih prepoznali vsaj tri znake stiske in jim z opisanim postopkom pomagali, da bi bili ob koncu šolskega leta uspešni. Trije dijaki so uspešno zaključili letnik. Štirje dijaki so prenehali z izobraževanjem na naši šoli. Eden se je zaposlil, za tri pa nismo uspeli pridobiti informacij o njihovi nameri ali razlogih za tako odločitev. En dijak letos ponavlja.

Od 8-ih dijakov v stiski se tako 4 dijaki (50 %) še naprej izobražujejo na naši šoli, kar je nedvomno uspeh, saj so bile njihove težave velike (ponavljanje letnika; veliko število, tudi do devet negativnih ocen; težke družinske situacije).

Res je bil na začetku projekta naš cilj višji in ga nismo dosegli. **A ugotavljamo, da smo bili zelo uspešni pri prepoznavi dijakov v stiski in da je bilo individualno delo z dijaki uspešno kar v polovici primerov.** Gledano s tega vidika in glede na vse ovire, ki so tem dijakom stale na poti, smo prepričani v uspeh pristopa in ga bomo v nadaljnjih letih na podlagi izkušenj gotovo še izboljšali. Naredili smo vse, kar je bilo v naši moči, da smo dijake v šoli zadržali in to bomo delali tudi v prihodnje. To nas navdaja z upanjem in zadovoljstvom.

DOBRO POČUTJE V ŠOLI JE ZELO POMEMBNO

Srednja šola Ravne, Šolski center Ravne na Koroškem

V času projekta CroCooS smo si kot šola zastavili cilj, da v letih 2015–2020 delež izpisanih dijakov ne preseže 3,5 %. V prejšnjih petih letih je bil povprečni delež namreč 4,3 %. V šolskem letu 2015/2016 je bilo izpisanih 10 dijakov, kar pomeni 1,86 % delež. To je bilo šolsko leto, v katerem smo začeli s sodelovanjem v projektu in nadgradnjo ter dopolnitvijo naših siceršnjih aktivnosti za preprečevanje zgodnjega opuščanja šolanja. Osrednji namen teh aktivnosti je prepoznavanje dijakov v stiski in izvajanje pomoči, da bi jim to stisko pomagali preseči.

V projektu smo si zadali dva konkretnjša cilja: izdelava smernic za delo razrednika in povečanje sodelovanja dijakov.

Izdelavo smernic za razrednike smo okrepili z **rednimi mesečnimi sestanki razrednikov prvih letnikov**, saj je to vstopno leto ključno za dijake. Razredniki se sproti pogovarjajo o problematiki v razredih, si izmenjujejo izkušnje ter se dogovarjajo za poenoteno delo. Ob vsakem sestanku nastane zapisnik. Enkrat na teden se srečujejo tudi svetovalna delavka, vodja in izvajalka dodatne strokovne pomoči, da pregledajo in načrtujejo delo s posameznimi dijaki. S tem smo omogočili prostor in čas za izmenjavo informacij, bolj poenoteno delo in kontinuirano spremljanje. Ob tem so nastale tudi smernice za razrednike, kjer so opisani predlogi za razrednike, ki so jih prejeli pred začetkom pouka.

Dijaki snemajo video.

V okviru drugega cilja, **povečanja sodelovanja dijakov**, želimo izpostaviti dva projekta: snemanje filma, kjer je sodelovalo 16 dijakov prvih letnikov 4-letnega programa, ki so bili prepoznani kot dijaki v stiski, in projekt vrt, kjer je sodelovalo vseh 12 dijakov enega oddelka, v katerem so bili 4 že prepoznani dijaki v stiski.

V **projekt film** smo povabili dijake, pri katerih so razredniki opazili več znakov stiske. Vsi so sodelovanje sprejeli in bili z aktivnostjo zelo zadovoljni, se pri delu zelo angažirali, na dejavnosti so prihajali točno, prispevali so svoje ideje, ni jim bilo težko ostati po pouku. Posneli so video, ki nagovarja dijake, da uspešno zaključijo šolo. K dejavnosti so se želeli pridružiti tudi drugi dijaki in danes iščemo možnosti za razvoj stalnega krožka.

Dijaki na vrtu.

Projekt vrt smo začeli že leto prej in ga v okviru projekta CroCooS okrepili. Pod vodstvom razredničarke delo poteka skozi celo leto, a glavnino dela opravimo v času projektnega tedna konec marca. Uredili smo nasad borovnic, ribeza, malin, robid, goji jagod, kivija in jagod, kasneje pa tudi nasad zelišč. Pri praktičnem pouku so dijaki izdelali in postavili ograjo za vrt. Za košnjo je skrbel dijak, ki je popolnoma izgubil motivacijo za šolsko delo in obiskovanje pouka, in se je želel v mesecu maju izpisati. V delu na vrtu je našel motivacijo in razvil pripadnost šoli ter tudi uspešno zaključil letnik. Iskal je izboljšave in predlagal rešitve, kako rastline zavarovati pred škodljivci, izboljšati njihovo rast in jih zaščititi pred zaraščanjem. Projekt smo predstavili staršem, ki so ga sprejeli z navdušenjem in komentirali, da je za dijake poleg šolskega dela pomembno še kaj drugega, kar jim bo v življenju prišlo prav. Nas pa je pri tem vodil predvsem uvid, kako pomembno je, da dijakom omogočimo izkazati se pri aktivnostih, ki niso neposredno vezane na pouk. **Posebej to velja za dijake, ki k nam ne prihajajo z dobrimi šolskimi izkušnjami.** Dobro je, da jih podpiramo tudi pri njihovem osebostnem razvoju, kolikor je pač v naši moči.

Veliko aktivnosti se je še odvijalo, a v tako kratkem zapisu vsega ni mogoče naštet. Bistveno je, da smo s projektom pridobili in da bomo z zastavljenimi aktivnostmi nadaljevali.

IZKUŠNJE PRIDOBLENE MED EKSPERIMENTOM IMENOVANIM CROCOOS

Kljub temu da je bil namen evalvacije pridobivanje izkušenj z uvajanjem šolskih projektov in ne evalvacija šolskih projektov samih, je razumevanje okoliščin razvojnega dogajanja v šolah omogočilo boljše razumevanje širine sprememb v treh sodelujočih državah. Zaradi razlik med pilotnimi državami so se isti projekt in isti elementi pilotne izvedbe ukoreninili z različnimi rezultati. Smernice za vzpostavitev sistema zgodnjega opozarjanja, orodja za učitelje, doprinos mentorjev in neposredna finančna podpora so bili enaki na Madžarskem, v Srbiji in Sloveniji, a njihova koristnost in zato tudi učinkovitost je pričakovano drugačna.

Evalvacija opisuje rezultate, spremembe in razlike med tremi sodelujočimi državami podrobno, na tem mestu pa izpostavljamo le najbolj pomembne in/ali zanimive ugotovitve projekta.

Najpogostejši razlogi za zgodnje opuščanje šolanja, kot jih prepoznavajo vodstva šol, so predvsem pomanjkanje družinske podpore, nizka motivacija dijakov (v vseh državah), revščina (v Srbiji in Sloveniji), učne težave (na Madžarskem in v Sloveniji), napačna izbira šole in negativni vpliv vrstnikov izven šole (v Sloveniji). Učitelji izpostavijo sledeče razloge: pomanjkanje družinske podpore, nizko motivacijo dijakov (v vseh državah), revščino (na Madžarskem in v Srbiji), učne težave (na Madžarskem in v Sloveniji), napačno izbiro šole (v Srbiji in Sloveniji) in negativni vpliv vrstnikov izven šole (na Madžarskem in v Sloveniji). Vendar pa je opazen večji premik v prid mnenja, da je odgovornost na starših in dijakih, saj so projektne aktivnosti vplivale na povečanje raznolikosti mnenj vodstev šol na Madžarskem in v Srbiji ter učiteljev na Madžarskem. Da bi omilili ta premik odgovornosti, bi bilo treba v enaki meri investirati v razvoj sistemov zgodnjega opozarjanja in v opolnomočenje šol za učinkovito preventivo. Hkrati je treba okrečiti horizontalno odgovornost in sodelovanje med starši in šolo.

Učitelji najpogosteje kot znake stiske navajajo vedenjske spremembe, odsotnost od pouka, padanje učnega uspeha, nizko motivacijo in socialno izločenost iz razreda. Med vodstvi šol in učitelji prevladuje optimizem glede sposobnosti učiteljev za prepoznavanje teh znakov stiske. Razredniki so vmesni člen v raznovrstnih odnosih, zaradi česar so ključni akterji v sistemu zgodnjega opozarjanja in preprečevanja. Šolski projekti so povedni tudi glede krepitve vključevanja vodstev šol. Sodelovanje je okrepljeno, kadar so vodili delovne skupine član šolskih vodstev ali ravnatelj.

Delovanje sistemov za spremljanje dijakov: instrumenti za spremljanje dijakov so lahko osnovani na evidencah dijakov z učnimi težavami, dijakov s posebnimi potrebami in dijakov v stiski, za katere je bolj verjetno, da šolanja ne bodo dokončali. Evidentiranje je v veliki meri odvisno od šolske politike in regulativnega okvira. V Srbiji predpisi določajo obvezno redno zbiranje podatkov na šolah. Na Madžarskem in v Sloveniji se je delež pilotnih šol, ki zbirajo podatke o dijakih v stiski, povečal, v Sloveniji pa tudi delež pilotnih šol, ki zbirajo podatke o dijakih s posebnimi potrebami. V teh primerih se kaže vpliv šolskih projektov. Te evidence služijo bolj za notranje in zunanje poročanje kot pa za informiranje drugih učiteljev.

Ekperimentalni projekt seveda kaže tako pozitivne kot negativne učinke šolskih projektov. Pomembnost podpore vodstva šole in ključna vloga razrednikov sta jasni ugotovitvi. Pilotna izvedba je dala nekaj koristnih namigov o tem, kako prepoznati ključne akterje, kako vpeljati sisteme na institucionalni ravni v specifičnem družbenem kontekstu. Poleg tega ugotavljamo potrebo po krepitvi pedagoških in metodoloških osnov, študij primerov dela z dijaki in učinkovitih spodbud na institucionalni in individualni ravni. Celota pridobljenih izkušenj bo predstavljena v priporočilih za izvajalce politik ob koncu projekta.

Pripravil projektni partner, Expanzio

FOKUS NA CROCOOS!

Preprečevanja zgodnjega opuščanja šolanja v središču razvoja šole

Slika

Vsi si zlahka lahko predstavljamo sebe kot dijaka ali dijakinjo, ki prvič vstopa v novo šolo. Morda se sprašujete "Ali bom našel prijatelje? Bom priljubljen?" ali "Me bodo imeli učitelji radi? Jih bo skrbelo zame?" ali "Ali se bom v tej šoli lahko učil? Bom dovolj pameten?" ali v vse preveč primerih "Ali bom tukaj varen? Ali me bodo dražili, nadlegovali?" ali celo "Ali bom ogoljufan, pretepen?". Ta vprašanja razkrivajo naše osnovne psihološke potrebe: po čustveni in fizični varnosti; po tesnih in spodbudnih odnosih; po občutku povezanosti in pripadnosti; po samostojnosti in po tem, da si slišan ter da zmoreš, da se zmoreš učiti in uspešno zaključiti svoje izobraževanje.

Razumevanje

Osredotočenost na te potrebe je bil način, kako so si naše CroCooS testne šole razlagale izziv preprečiti zgodnje opuščanje šolanja. Seveda so se šolske delovne skupine in mentorji odločali za različne pristope glede na okoliščine posamezne šole. Najprej so šole želele razvijati šolsko skupnost, kjer bi se posamezen dijak počutil dobrodošel, spoštovan in povabljen k sodelovanju. Kjer dijak prevzame aktivno vlogo v vseh šolskih aktivnostih, rednih in dodatnih. Nato, po razvoju šolske skupnosti, so se šole osredotočile na posameznega dijaka v stiski. Šolske delovne skupine so vedele že od vsega začetka, da je dijak, za katerega obstaja nevarnost, da bo opustil šolanje, dijak v stiski. Razlogi za te stiske pa so lahko mnogoteri. Kot so raziskovalci zapisali: zgodnje opuščanje šolanja je posledica dolgoročnega, večrazsežnostnega procesa, na katerega vpliva širok spekter šolskih in zunajšolskih izkušenj in – kot še ni povsem raziskano – tudi zapleten odnos med temi vzroki. To pomeni, da morajo biti za šole in njihove dijake v stiski oblikovani in izvedeni splošni in specifični ukrepi. Univerzalne rešitve problema ni. Reševanje zgodnjega opuščanja šolanja je izziv in naloga za nas vse.

Zapletenost

Spodbujeni s smernicami in orodji projekta CroCooS, so šolske delovne skupine, mentorji in nacionalni koordinatorji z navdušenjem začeli razvijati vrsto aktivnosti za razvoj šole. Več o tem si lahko preberete na predhodnih straneh, kjer šole opisujejo svoje pristope. Med projektom so šolske delovne skupine in njihovi mentorji hitro ugotovili, da se morajo soočiti z in premagati vrsto kompleksnih in problematičnih situacij, ki zahtevajo veliko truda, na primer: analiza stanja glede osipa na šoli; nerazpoložljivost podatkov o osipu; odpor sodelavcev; pomanjkanje časa; določanje prednostnih nalog; uporaba in razvoj CroCooS orodij; izguba zagona; frustracije v delovnih skupinah ob skromnih rezultatih in neželenih učinkih sprememb v izobraževalnih sistemih; vključevanje staršev in ponudnikov podpore izven šol (lokalne oblasti, zdravstvena nega, organizacije civilne družbe, policija ...). In ko pridemo do podpore dijaka v stiski: kakšen bo naš pristop, kakšna podpora in mentorstvo bosta potrebna glede na edinstvene značilnosti dijaka v stiski? Splošno rečeno, če preprečevanje zgodnjega opuščanja šolanja postavimo v središče razvoja šole, so bile šolske delovne skupine soočene z mnogimi vidiki šolske organizacije. V tem primeru izziv ni le obdržati dijaka v stiski, temveč je izziv še večji, saj je treba aktivno vključiti vse lokalne akterje, dijake, starše, vodstva šol, učitelje, tehnično osebje, podporne organizacije, lokalne oblasti in tako dalje. Preprečevanje zgodnjega opuščanja šolanja je napor za vse nas!

Dosežki

Ob prebiranju vseh poročil – ob opazovanju od daleč se včasih vidi več - bi res rad čestital vsem članom šolskih delovnih skupin testnih šol projekta CroCooS za njihov uspeh. Z gotovostjo lahko rečem, da je bilo doseženega veliko glede na eksperimentalne cilje projekta CroCooS na področjih, kot so: zavedanje, da zavzemanje za preprečevanje zgodnjega opuščanja šolanja hkrati pomeni tudi ukvarjati se s celotnim šolskim sistemom (nacionalni ukrepi, podoba šole in šolska klima, šolska strategija in usmeritev, na dijaka osredotočeno poučevanje, starši, učni načrti, šolski koledar in urniki, metode poučevanja, vključitev vodstev in zaposlenih, podporne organizacije in tako dalje); strokovni razvoj za krepitev kompetenc za soočanje z zgodnjim opuščanjem šolanja, coaching in mentorstvo; splošna podpora (beleženje prisotnosti pri pouku, finančni viri, določitev prioritete); ustvarjalnost in vztrajnost v individualnem pristopu; izboljšanje timskega dela; izboljšanje projektnega vodenja in upravljanja inovativnih spretnosti; izmenjava znanj o petih med seboj povezanih tematskih področjih pri preprečevanju zgodnjega opuščanja šolanja: vodenje šole, podpora dijakom, učitelji, starši in družine ter vključevanje deležnikov in nenazadnje seveda: obdržati dijake v stiski v šoli!

Našteto potrjuje že raziskano učinkovitost razvoja občutka pripadnosti k šolski skupnosti. Dijaki v šolah, ki imajo močno razvito šolsko skupnost in pripadnost, so bolj motivirani, delujejo bolj etično in altruistično, bolj razvijajo socialne in čustvene kompetence in se s tem bolj verjetno izognejo vedenjskim težavam, zlorabi drog in nasilju.

Pridobljene izkušnje

Po vseh težkih projektnih fazah, pri čemer se zdi, da včasih vsa prizadevanja ne vodijo nikamor, mi je ob koncu projekta toplo pri srcu ob branju Bojaninega komentarja. Bojana je učiteljica v šoli Stevan Petrović-Brile iz Srbije. Takole pravi: *»Zdaj, po težkem dvoletnem delu lahko rečem, da ta šola skrbi za svoje dijake ... no, zdaj lahko rečemo, da smo tudi strokovni mentorji za preprečevanje zgodnjega opuščanja šolanja ... res smo zadovoljni ... imamo močno voljo, da podpremo vpeljane aktivnosti in sodelujemo v nadaljevanju projekta v vseh pogledih«.*

Gre za dijake v stiski, prisluhnimo jim: *»Pomagajte mi ostati v šoli! Vsak dijak šteje, velja tudi zame!«*

ing. Huub Friederichs

strokovni sodelavec, kritični prijatelj v projektu CroCooS

POMEMBNO NAM JE: PREPREČEVANJE OSIPA

Prof. Dr Ana Pešikan
Filozofska fakulteta in Izobraževalni forum, Beograd

Kot smo lahko videli, se v projektu CroCooS glavne aktivnosti za preprečevanje zgodnjega opuščanja šolanja odvijajo v šoli, kar je pomembno predvsem iz dveh razlogov. Najprej zato, da se opozori na novo razumevanje učiteljeve poklicne vloge in še posebej, da se razširi zavedanje pomena socialne in čustvene vloge učitelja. Zato *JE preprečevanje zgodnjega opuščanja šolanja učiteljeva vloga* in so učitelji eni izmed ključnih akterjev uresničevanja katerega koli ukrepa izobraževalne politike na področju preprečevanja zgodnjega opuščanja šolanja. Drugi razlog pa je, da se poudari *pedagoško avtonomijo šole in učiteljev*. Princip delovanja od zgoraj navzdol v izobraževanju in na šolah ni redek. Učitelji se seznanijo z odločitvijo, pripravljeno na ministrstvu (ali kakšen drug primer "od zgoraj"), in morajo delovati v skladu z njo. Vendar učitelji niso le delavci, ampak so strokovnjaki na svojem področju! Veliko literature poudarja strokovnost učiteljev kot pogoj za uspešen dvig kakovosti izobraževanja in kot nujen del vsake spremembe v šoli ali učnem načrtu, izobraževalnih inovacij ali reform na ravni šole. To je model, ki temelji na konstruktivizmu (koncept konstrukcije znanja), zato se učitelja šteje za strokovnjaka, ki razmišlja o svojem delu, praksi in nadaljnjem usposabljanju. In del nadaljnega usposabljanja učiteljev in šolskih reform moramo razviti prav v šoli. Učitelji morajo bili glasniki sprememb v šolski in lokalni skupnosti.¹

Šole so dokaj konzervativne in se težje spreminjajo kot druge organizacije. Kljub težavam pri uvajanju inovacij v sistem je lahko to za šolo koristno, saj jo varuje pred prenatrjenimi in različno motivirajočimi potezami. Šolske delovne skupine so v projektu CroCooS trdo delale, ne samo pri vzpostavitvi sistema za zgodnje odkrivanje znakov stiske v šolah, ampak tudi pri *rekultiviranju* (Fullan, 2002, pp. 18) – poskušale so sprožiti trajno spremembo šolske kulture. Slednja pa vključuje temeljno soglasje zaposlenih o vrednotah šole in skupnem delovanju za doseganje teh vrednot. Zavezanost za delo na področju preprečevanja zgodnjega opuščanja šolanja meri na ključne cilje *izobraževalnega* sistema, kot so pravičnost, kakovost, ustreznost in učinkovitost. V bistvu preprečevanje zgodnjega opuščanja šolanja krepi enakost v izobraževanju, saj je koncept enakosti v prvi vrsti povezan s pravičnostjo izobraževalnih dejavnosti: zagotoviti, da osebne in socialne okoliščine niso ovira za doseganje izobrazbenega potenciala.

Če pogledamo dejavnosti šol in šolskih delovnih skupin v projektu, ugotavljamo, da so dejansko posegale na področje enakosti dostopa do virov za učenje, enakih priložnosti za učenje in izobrazbene dosežke ter enakosti dostopa do izobraževanja. Šole so lastnice rezultatov projekta, vendar je seznam teh, ki so imeli korist od njihovega dela, veliko daljši: izobraževalni sistem, ki mora prepoznati šole kot osrednji del (in partnerja) systemskega reševanja problematike zgodnjega opuščanja šolanja; nacionalno gospodarstvo z zmanjšanjem socialnih pomoči za posameznike iz ranljivih skupin; država in lokalne skupnosti, katerih interes je večja socialna kohezija, človeški in socialni kapital in koristi za gospodarstvo; ter učeči se, ki bodo bolje pripravljeni za uspešno življenje in skrb zase, za svoje družine, skupnosti in širše okolje.

¹ Fullan, M. G. (1993). *Why teachers must become change agents*. *Educational leadership*, 50, 12-12; Fullan, M. (2014). *Teacher development and educational change*. Routledge; Fullan, M. (2002). *The change*. *Educational leadership*, 59(8), 16-20, pp. 18.

Že od šestdesetih let prejšnjega stoletja, od ugotovitev znamenitega Colemanovega poročila² dalje med raziskovalci poteka razprava o izboljšanju izobraževalne izkušnje za vse posameznike, zlasti pa za tiste iz socialno ranljivih skupin. Večji del ugotovitev podpira trditev, da šola (lahko) *pomembno vpliva na življenje učečega se posameznika*. Seveda ta trditev predpostavlja cilj, ukrepe in mehanizme na ravni izobraževalne politike ter dolgotrajno, potrpežljivo in predano delo vseh akterjev. Vsak del je pomemben in že usklajene aktivnosti vseh (izobraževalcev, a tudi lokalne skupnosti, vladnih institucij in javnosti) bi ustvarile kakovostno okolje za razvoj in učenje vseh naših učencev, dijakov in študentov.

A to je vredno truda: »Empirično zasnovana tehnologija nastanka zmogljivosti razkriva, da so sposobnosti samo-produktivne, se medsebojno podpirajo in se z investiranjem njihov razvoj lahko spodbuja.«³ Izobraževalni sistem torej mora omogočiti bogato, kakovostno, spodbudno, varno in prijetno izobraževalno izkušnjo za vse učeče se, zlasti za tiste iz socialno, kulturno in gospodarsko prikrajšanih okolij: izkušnjo, ki bi jih opremila z ustreznimi kompetencami za soočanje z izzivi nemirnega 21. stoletja ter nepričakovanimi in hitrimi spremembami v zasebnem, družbenem in poklicnem življenju. Seveda za to potrebuje poslanstvo, cilje in vrsto pravočasno zastavljenih nalog, polno sodelovanje vseh vpletenih v spremembe in nadaljevanje z majhnimi in enostavnimi spremembami, raje kot z velikimi, preveč zahtevnimi in ambicioznimi. Torej, potrudimo se po svojih najboljših močeh narediti izobraževanje tako, da bo spremenilo življenje naših dijakov na bolje!

² Coleman, J. S., Campbell, E., Hobson, C., McPartland, J., Mood, A., Weinfeld, F., & York, R. (1966). *The Coleman Report. Equality of Educational Opportunity*. Prvo Colemanovo poročilo vsebuje ugotovitev, da družinsko ozadje bistveno vpliva na izobraževalne dosežke in da "šole nimajo bistvenega vpliva". A kasneje je veliko raziskovalcev in celo novo Colemanovo poročilo bistveno spremenilo to pesimistično ugotovitev in postavilo trditev, da šole ne glede na družinsko ozadje učečih se bistveno vplivajo na izobraževalne dosežke. (glej: Ravitch, D. (1981). *The Meaning of the New Coleman Report*. *The Phi Delta Kappan*, 62(10), 718-720, in mnogi drugi).

³ Cunha, F., & Heckman, J. J. (2009). *The economics and psychology of inequality and human development*. *Journal of the European Economic Association*, 7(2-3), 320-364.

BELEŽKE

A series of horizontal dotted lines for writing notes, filling the majority of the page below the header.

